

TALABALARNING KASBIY KOMPETENTLIGINI MUSTAQIL TA'LIM ORQALI RIVOJLANTIRISH

G'ofurova Ma'mura Rashidovna

Mustaqil izlanuvchi

Annotatsiya: maqolada oliy ta'lim tizimi talabalarining mustaqil ishlash kompetensiyasini rivojlantirish metodikasini takomillashtirishni, bu boradagi ilmiy manbalar sharhi, mustaqil ta'lim nafaqat bilim olish vositasi, balki talabalarning ijodiy fikrlashini, o'z-o'zini rivojlantirish ko'nikmalarini shakllantiradigan muhim omil ekanligi, o'quv davrining umumiy hajmi va mustaqil ta'lim soatlarining berilishi, mustaqil ishlashning asosiy mezonlari, mustaqil ta'limni samarali tashkil etish masalalari yoritiladi.

Tayanch so'zlar: mustaqil ish, mustaqil ishlash kompetensiyasi, mustaqil ta'lim, talabalar ijodiy fikrlashi, o'z-o'zini rivojlantirish, mustaqil ta'lim soatlarining berilishi, mustaqil ishlashning asosiy mezonlari, mustaqil ta'limni samarali tashkil etish.

РАЗВИТИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ СТУДЕНТОВ ЧЕРЕЗ САМОСТОЯТЕЛЬНОЕ ОБУЧЕНИЕ

Гофурова Маъмура Рашидовна

Самостоятельный исследователь

Аннотация: в статье освещаются вопросы совершенствования методики развития компетенции самостоятельной работы студентов системы высшего образования, даётся обзор научных источников по данной теме, подчёркивается, что самостоятельное обучение является не только средством получения знаний, но и важным фактором формирования у студентов творческого мышления и навыков самосовершенствования. Также рассматриваются соотношение общего объёма учебного времени и часов, выделяемых на самостоятельное обучение, основные критерии самостоятельной работы и вопросы эффективной организации самостоятельного обучения.

Ключевые слова: самостоятельная работа, компетенция самостоятельной работы, самостоятельное обучение, творческое мышление студентов, саморазвитие, распределение часов на самостоятельное обучение, основной критерий самостоятельной работы, эффективная организация самостоятельного обучения

DEVELOPING STUDENTS' PROFESSIONAL COMPETENCE THROUGH INDEPENDENT LEARNING

Gofurova Mamura Rashidovna

Independent researcher

Annotatsion: the article highlights the issues of improving the methodology for developing students' independent work competence in the higher education system, provides a review of scientific sources on this topic, and emphasizes that independent learning is not only

a means of acquiring knowledge but also an important factor in fostering students' creative thinking and self-development skills. It also examines the correlation between the total study load and the number of hours allocated to independent learning, the main criteria of independent work, and the issues of effective organization of independent learning.

Key words: *independent work, competence of independent work, independent learning, students' creative thinking, self-development, allocation of hours for independent learning, main criterion of independent work, effective organization of independent learning*

KIRISH

Bugungi globallashuv davrida xalqaro miqyosda ilm-fan, texnika va texnologiyalar shiddat bilan rivojlanayotganligi Oliy ta'lim tizimi talabalarining mustaqil ishlash kompetensiyasini rivojlantirish metodikasini takomillashtirishni hamda yangi innovatsion texnologiyalarni qo'llash orqali erkin va teran fikrlaydigan yetuk kadrlarni yetishtirishni talab qilmoqda. Oliy ta'lim tashkilotlarida bo'lajak kadrlarni yetuk shaxs qilib tarbiyalashda ham ruhan, ham jismonan, ham aqlan sog'lom muhitni tashkil etish, so'nggi texnologiyalardan samarali foydalanish, mustaqil ishlashni ta'minlash, mustaqil fikr yurita oladigan qilib tarbiyalashga sharoit, imkoniyatlar yetarli darajada islohotlar olib borilmoqda. Bu jarayonga oid yurtimizda bir qator qarorlar, farmonlar chiqarilib, e'tibor qaratilmoqda. Shu maqsadda O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 20019-yil 8-oktabrdagi PF-5748-son farmoni bilan O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi ham ishlab chiqilgan. Oliy ta'lim muassasalarida o'quv jarayonini bosqichma-bosqich kredit-modul sharoitiga o'tkazish hamda talabalarga mustaqil fikrlashga undovchi strategiyalarni tadbqiq qilish ko'zda tutilgan. [1]

ADABIYOTLAR TAHLILI

Ilmiy manbalarda talabalarining mustaqil ishlash ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan bir qator tadqiqotlar mavjud. N.A.Muslimov o'z tadqiqotlarida ta'lim muassasalarida dars jarayonini tashkil etishda o'quvchilarning yosh, qiziqish va layoqatini inobatga olish muhimligini ta'kidlagan.[2] Tadqiqotchi M.Y.Sobirova mustaqil ishni quyidagicha ta'riflaydi: "Talabalarining auditoriyada va auditoriyadan tashqarida amalga oshiradigan individual va guruhli kognitiv faoliyatining har xil turlari."[3] Tadqiqotchi T.B.Isakova izlanishlari natijasida olimlarning mustaqil ish haqidagi bildirgan fikrlarini umumlashtirgan holda

quyidagicha tahlil qiladi: [4] “Danilov M.A., Nilson O.A., Usova A.V. va boshqalar mustaqil ishlashni bilim, ko'nikma va malakalarni rivojlantirishga qaratilgan o'quv faoliyatining bir turi deb hisoblashsa; Y.G.Gendler, B.P.Esipov, A.S.Linda va boshqalar mustaqil ishni individual, guruhli va frontal bilish faoliyatini tashkil etish deb tushunadilar; A.M.Lushnikov “mustaqil ishning maqsadi – individual izlanishlar yordamida o'z bilimlarini chuqurlashtirish va konkretlashtirish, o'rganilayotgan muammoga ijodiy yondashish, kitob bilan ishlash ko'nikmalarini ko'rsatish, o'qiganlarini tahlil qilish, tizimlashtirish qobiliyatidir” deb talqin qilinadi.

Mustaqil ta'lim nafaqat bilim olish vositasi, balki talabalarning ijodiy fikrlashini, o'z-o'zini rivojlantirish ko'nikmalarini shakllantiradigan muhim omildir. S.Sharipov o'z ilmiy ishlarida talabalarning ijodiy faoliyatini tashkil etishda mustaqil ta'limning quyidagi ikki muhim vazifasini ajratib ko'rsatadi:

1. Mustaqil fikrlashni rivojlantirish: Bu vazifa talabalarning bilim olishga intilishini, ilmiy dunyoqarashini shakllantirishni o'z ichiga oladi. Bu orqali talaba nafaqat bilim oladi, balki uni tahlil qilish, tanqidiy fikrlash va yangi g'oyalar yaratishga o'rganadi.

2. Bilimlarni amaliyotda qo'llay olishga o'rgatish: bu vazifa talabalarning o'zlashtirgan bilimlarini amaliy faoliyatda mustaqil ravishda qo'llay olish ko'nikmalarini shakllantirishga qaratilgan.”[5]

Mustaqil ta'lim kompetensiyasini rivojlantirishda eng yaqin rivojlanish zona (ZPD) ta'lim psixologiyasidagi tushunchasi ham asosiy rol o'ynaydi. Yasnitskiy talabalar qo'llab-quvvatlanmasdan qila oladigan va hatto qo'llab-quvvatlasa ham, qila olmaydigan narsalar o'rtasidagi bo'shliqni ifodalashi to'liq ishlab chiqilmaganligini ilmiy izlanishlarida yoritgan.[6]

Tadqiqotchi E.N. Payzullayev o'zining izlanishlarida mustaqil ish haqida R.M.Mikelsonning ta'rifini keltirib o'tgan. “Mustaqil ish bu talabalarning hech kimning yordamisiz faqat o'qituvchi nazorati ostida bajaradigan topshiriqlar yig'indisidir hamda qiyinchilik tug'ilganda jamoaviy mashqlarga o'tishi mumkin bo'lgan ish turidir.”[7]

Metodist olimi M.Y.Sobirova mustaqil ish talabalarning bilish faoliyatini tashkil etish shakli ekanligini va uning xususiyatlarini quyidagicha ko'rsatadi:

1. Maqsadning mavjudligi.
2. Muayyan vazifa.
3. Ish natijasini aniq ifodalash shakli.
4. Natijani tekshirish shaklini aniqlash.
5. Har bir talaba tomonidan ishni majburiy bajarish. [8]

Oliy ta'lim muassasalarida talabalarning mustaqil ta'lim turlari tarbiyaviy ishlarning asosiy qismlaridan biridir. Bunda uzluksiz ta'lim olish jarayonini shakllantirishda mustaqil ta'lim faoliyati asos bo'ladi, biroq mustaqil ta'lim jarayonida ishlash, o'qituvchi (uni tashkil etish va natijalari bo'yicha) nazoratining yo'qligini anglatmaydi. "Mustaqil ishlash talabalarning kompetensiyalarini, o'zlashtirishdagi faoliyatini anglatadi, bu pedagogning bevosita rahbarligi ostida bo'lmasa ham amalga oshiriladi." [9] D.Sarimsakova ilmiy izlanishlari natijasida mustaqil ta'limga quyidagicha ta'rif bergan: "Mustaqil ish – kengroq tushuncha bo'lib, shaxsning o'z tashabbusi bilan bajariladigan mustaqil faoliyatdir. Mustaqil ta'lim – talabaning, ya'ni mutaxassisning mustaqil o'qib-o'rganishga nisbatan fan o'qituvchisi tomonidan bir qadar tizimlashtirilgan va izchil tashkil etiladigan harakatlarga asoslanadi." [10] I.A.Zimnyaya tadqiqotida bir qator tushunchalarning birlashtirilishi natijasida: "Mustaqil ta'lim maqsadli, ichki motivlangan, subyektning o'zi tomonidan amalga oshirilish va tuzatish harakatlari sifatida yuzaga kelishi mumkin bo'lgan natijadir" [11] – deb ta'rif bergan.

Mustaqil ishlash – bu o'quv muassasalaridan tashqarida egallanadigan ta'limot, u o'z xohishi bo'yicha ishlash davomida amalga oshiriladi. Oliy va o'rta maxsus ta'lim muassasalarida mustaqil ishini tashkil etishni takomillashtirishda ajratilgan o'quv soatlarining 40% gacha mustaqil soatlar ajratilgan. A.J.Janaberganovna "Mustaqil ishlash-o'qituvchi yordamisiz ta'lim muassasasidan tashqari jarayonda bilimlarni egallash" [12] deb ta'rif bergan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Maqolada oliy ta'lim tizimi talabalarining mustaqil ishlash kompetensiyasini rivojlantirish metodikasini takomillashtirishni, bu boradagi ilmiy manbalar sharhi, mustaqil ta'lim nafaqat bilim olish vositasi, balki talabalarning ijodiy fikrlashini, o'z-o'zini rivojlantirish ko'nikmalarini shakllantiradigan muhim omil ekanligi, o'quv

davrining umumiy hajmi va mustaqil ta'lim soatlarning berilishi, mustaqil ishlashning asosiy mezon, mustaqil ta'limni samarali tashkil etish masalalari yoritiladi.

TAHLILLAR VA NATIJALAR

Avvalo, mustaqil ishlash deganda Oliy ta'lim muassasalaridagi talabalar darsdan tashqaridagi soatlarni mustaqil o'qib, kerakli bilimlarni mustaqil o'rganish jarayoni hisoblanadi. Mustaqil ta'limni turli xil atamalar bilan ingliz tilini o'zida ham nomlar berilgan. Ular "self-access work", "self-directed learning", "autonomous learning", "independent work" and "learner-training" deb nomlanib, mustaqil ish, mustaqil ta'lim, mustaqil o'rganish, o'z yo'lida mustaqil o'qish, o'rganish mashg'uloti ma'nolarida ham kelishi mumkin.

Hozirgi ta'lim tizimida yosh avlodning ijodiy salohiyatini oshirish masalalariga alohida e'tibor qaratilmoqda. Bu jarayonda talabalarning mustaqil ta'lim olishi muhim ahamiyat kasb etadi.

Talaba o'rgangan bilimlarini hayotiy vaziyatlarda qo'llay olgandagina, ular amaliy ahamiyat kasb etadi. Ta'limning har bir bosqichida o'qituvchilar dars mashg'ulotlarini shu jihatlarni hisobga olgan holda rejalashtirishlari zarur. Shuning uchun o'qituvchilardan o'quvchilarni mustaqil ishlash ko'nikmalarini rivojlantirishda o'rganuvchilarda motivatsiya ruhiyatini shakllantirish lozimligini e'tirof etiladi.

Ishlab chiqarishdan ajralmagan holda (kechki, sirtqi, maxsus sirtqi) o'qish shakli uchun kreditlar miqdori kunduzgi o'qish shakli kreditlariga mos qilib olinadi. O'quv davrining umumiy hajmi va mustaqil ta'lim soatlari quyidagicha taqsimlanadi (1-jadvalga qarang).

1-jadval. O'quv davrining umumiy xajmi taqsimlangan va mustaqil ta'lim soatining nisbati auditoriya soatiga teng yoki 1,5 barobar ko'proq ajratilishi

O'quv davrlari	Sog'liqni saqlash ta'lim sohasidan tashqari barcha ta'lim sohalari uchun, %	Sog'liqni saqlash ta'lim sohasi uchun, % hisobida
----------------	---	---

Nazariy va amaliy ta'lim	40 — 65	50 — 70
Shu jumladan, auditoriya (kontaktli) va mustaqil	40/60 foiz nisbatidan 50/50 foiz nisbatigacha	

Attestatsiya	6 — 15	8 — 15
Ta'til	8 — 21	10 — 18
Malaka amaliyoti	6 — 25	6 — 20
Bitiruv malakaviy ishi	2 — 7	2 — 5

Kredit-modul sharoitida "Ifodali o'qish va nutq madaniyati" fanining taqsimoti tahlilini yuqorida berilgan ma'lumotlarni asoslash mazmunida hamda bu fandan berilgan topshiriqlarni bajarishda talabalarda ko'proq mustaqil ishlashga ehtiyoj sezilganligi bois ushbu fan modulini soatlar va kredit taqsimotini amaliyotdagi holati tahlilini quyida berdik. (2-jadvalga qarang).

2-jadval "Ifodali o'qish va nutq madaniyati" fanining 2024-2025- o'quv yilidagi ishchi o'quv dasturi

Fan nomi:	Ifodali o'qish va nutq madaniyati
Semestr:	2
Ta'lim shakli:	Kunduzgi

Semestrga ajratilgan soatlar:	120
Ma'ruza mashg'ulotlar	20
Amaliy mashg'ulotlar	20
Seminar mashg'ulotlar	20
Mustaqil ta'lim	60
Haftalik auditoriya soati:	4
Kredit miqdori:	4

Kredit-test (kreditno-zachetnaya sistema) va ta'limning reyting tizimi o'rtasidagi farqni tadqiqotchi Zaripov Lochin o'zining ilmiy ishida tahlil qilgan. Unga

ko'ra fanda o'rganishni muvaffaqiyatli tugatgan talabalar shu fan uchun ajratilgan kreditlar sonini oladi. Ular ushbu kreditlardan keyingi o'qish uchun bakalavr yoki magistratura yo'nalishlarida foydalanadilar. Talabalar erishgan yutuqlarini baho bilan belgilanadi va bu kredit o'quv jarayonining tuzilishini ko'rsatadi, lekin talabaning bilim darajasini bildirmaydi.[13] Kredit faqat ma'lum bir fanga sarflangan vaqtni ko'rsatadi va bu shaxsning ushbu fanni tushunishi yoki qiyinligi bilan bog'liq emas. Talaba kursni muvaffaqiyatli topshirgan taqdirdagina tegishli miqdorda kredit oladi. Hujjatlardagi, hemis platformasida ball diplomga qo'shimcha olingan kreditlar miqdori bilan parallel ravishda ko'rsatiladi. Kredit-modul sharoitining asosiy vazifalari quyidagilardan iboratdir:

Ta'lim jarayonlarini modul asosida tashkil qilish, bitta kurs, fan (kredit)ning qiymatini aniqlash;

talabalar bilimini reyting bali asosida baholash;

talabalarga o'zlarining o'quv rejalarini, mustaqil ta'limni qaysi vaqtda qilishni individual tarzda tuzishlariga imkon yaratish;

ta'lim jarayonida mustaqil ta'lim olishning ulushini oshirish;

o'quv dasturlarining qulayligi va mehnat bozorida mutaxassisga qo'yilgan talabdan kelib chiqib o'zgartirish kiritish.

Kredit-modul tizimiga o'tilganda quyidagi muhim tamoyillar orqali ta'lim jarayonida yanada yuqori natijalarga erishish mumkin. Tadqiqotchi Sh.Xolmatov o'zining ilmiy ishlarida "Talabaga yo'natirilganlik; mustaqil ta'limning ustuvorligi; akademik almashinuvchanlik; modullilik; baholashning shaffofligi" kabi tamoyillarni taqdim etgan."[14] Bu shuni anglatadiki, kredit-modul sharoitida o'qituvchi asosan faqat ta'lim berish bilan shug'ullanadi. "O'qituvchining o'zi o'qitib – o'zi baholash" usuli bugungi kunda oliy ta'limda foydalanilmayapti. Baholashni esa tayinlangan komissiya a'zolari amalga oshiradi. Ya'ni pedagoglar "lektor" va "tyutor"larga ajratiladi. Lektor – nazariy bilim beradi, tyutor – nazariy bilimlar asosida talabalarning amaliy ko'nikmalarini shakllantiradi. Tyutor talabalarni imtihonga tayyorlaydi. Imtihonni esa komissiya qabul qiladi. Baholash faqatgina natijalarni aniqlash emas, balki o'rganish, o'sish va takomillashish uchun muhim vositadir.

O'zbekistondagi oliy ta'lim tizimida ham kredit-modul sharoitiga bosqichma-bosqich o'tilmoqda. Buning natijasida nafaqat talabalar, o'qituvchilar ham mustaqil ravishda platformada internet orqali ishlashlariga olib keladi. Kredit-modul sharoitida talabalarning ishlashidagi muammolardan biri bu, bilimni o'zlashtirish uchun talabalarda mustaqil ishlash ko'nikmasi shakllanmaganligidadir. Buning sabablaridan biri maktabda, litsey, kollejlarda ta'lim olayotgan talabgor ko'proq o'qituvchi bilan hamkorlikda ishlagan. Buning natijasida mustaqil ta'lim olishga bo'lgan ko'nikma rivojlanganlik darajasi sustroqdir. Yana boshqa tarafdin, talaba fanga bo'lgan qiziqishining sustligi, motivatsiya yetishmasligi, mustaqil izlana olmasligi, ya'ni kerakli adabiyotlarni topa olish ko'nikmasi rivojlanmaganligi yoki qaysi berilgan ma'lumot haqiqiy, qaysi birlarida ishonish qiyin bo'lgan informatsiyalarning borligini ajrata olmaslik qobiliyati, vaqtini to'g'ri taqsimlay olmasligidir.

Kredit-modul sharoitida ishlashning asosiy qismlaridan biri bu talabalarning mustaqil ta'limi hisoblanadi. Tadqiqotchi psixolog olim B.Blumning qo'llanmalarida Blum taksonomiyasining har bir bo'limi mustaqil o'qish, mustaqil ta'limni rivojlantirishga qaratilgan o'quv maqsadlarining murakkablik va o'ziga xoslik darajalariga tasniflash uchun foydalaniladigan uchta ierarxik modellar to'plamligini oydinlashtirgan. Ushbu uchta ro'yxat kognitiv, affektiv va psixomotor sohalaridagi o'quv maqsadlarini qamrab oladi. Kognitiv sohada an'anaviy ta'limning asosiy yo'nalishi bo'lib kelgan va ko'pincha o'quv maqsadlari, baholash va o'quv dasturlarini shakllantirish uchun ishlatiladi. Shu o'rinda Blum taksonomiyasini mustaqil ta'lim oluvchilarning oldilariga qo'ygan maqsadlari sari turli xildagi murakkablik darajasida erishishlari uchun asos sifatida olingan materiallarni, bilimlarni ko'rsatish mumkin. G.H.Qo'ysinova o'zining ilmiy ishlarida taksonomiyani mustaqil ta'limga aloqadorligini bayon qilgan va taksonomiya atamasi yunoncha taxis (tartib bo'yicha joylashuv) nomos qonun so'zlaridan olingan bo'lib, ob'ektlarni o'zaro aloqadorlik asosida tasniflash va tizimlashtirish ma'nosini anglatadi deb izohlagan.[15]

Talabalar bilim ko'nikmalarini rivojlantirishlari uchun qanday mustaqil o'rganuvchi bo'lish qobiliyatlarini rivojlantirish, qanday mustaqil ishlash bo'yicha

o'rgangan bilim, orttirgan tajribalar asosida kerakli modellar ishlab chiqildi. Hozirgi baholash tizimida oraliq, yakuniy fanlarga ballar beriladi, lekin mustaqil ta'limda bajargan topshiriqlarga kerakli ball berilmagani bois ko'p talabalar auditoriyadagi mustaqil fanlar bilan cheklanib qolishyapti va bu ta'lim uchun alohida baholash tizimi ishlab chiqilishi zarurligini bildiradi.

Bizning fikrimizcha, mustaqil ish o'quv faoliyatining shunday yo'liki, talabaga o'quv topshiriqlari va ularni bajarish bo'yicha yo'l-yo'riq berilganda, mustaqil ish o'qituvchining rahbarligi ostida, lekin uning ishtirokisiz amalga oshiriladi va uni amalga oshirish talabadan ma'lum ma'noda ruhiy stressni talab qiladi. Mustaqil ishlashning asosiy mezoni talabalar tomonidan kognitiv vazifalarni, muammoli vaziyatlarni hal qilishdir. SHuningdek, vazifa talabalarni mustaqil ishlashga undaydi, ularning fikrlash jarayonining boshlang'ich nuqtasi bo'lib xizmat qiladi. [16]

M.Y.Sobirova "kognitiv vazifani hal qilish jarayoni uning mazmuni, o'quvchining aqliy faoliyati usullari va unga mavjud bo'lgan bilimlar tizimi bilan belgilanadi. Faqat uning alohida bosqichlariga vaqtni to'g'ri taqsimlash, o'quvchilar oldidagi vazifani aniq shakllantirish mustaqil ishni tashkil etishdan muvaffaqiyatga olib keladi" – degan fikrlarni aytib o'tadi.[17] A.I.Zimnyaya ilmiy ishlarida talabaning mustaqil ishi uning darsni to'g'ri tashkil etilgan o'quv faoliyati natijasi ekanligi, uni bo'sh vaqtlarida mustaqil ravishda kengaytirish, chuqurlashtirish va davom ettirishga turtki ekanligi qayd etilgan. Ushbu tadqiqotchi mustaqil ishni quyidagicha ta'riflagan: "ob'ektning o'zi tomonidan amalga oshirilgan va faoliyat jarayoni va natijasiga ko'ra tuzatilgan harakatlar yig'indisida tuzilgan maqsadli, ichki motivatsiyadir. Uni amalga oshirish yetarli darajada yuqori darajadagi o'z-o'zini anglash, reflekslik, o'z-o'zini tarbiyalash, shaxsiy mas'uliyatni talab qiladi, o'z-o'zini takomillashtirish va o'zini o'zi bilish jarayoni sifatida talabaga qoniqish beradi."

O'qituvchining vazifasi nafaqat o'zining tarbiyaviy harakatlar natijasini, balki uni talabalari orasida yangi o'quv vazifalarini hal qilish jarayonida o'quv fanini o'zlashtirishning ma'lum bir sxemasi sifatida ongli ravishda shakllantirishni aniq bilishdir. Umuman olganda, mustaqil ish deb shuni tushunish mumkinki, talaba tayyor dasturlardan tanlangan dastur yoki u tomonidan biron bir materialni

o'zlashtirish uchun ishlab chiqilgan dastur bo'yicha ishlash jarayonidir. Ta'lim jarayoni tadqiqotchilar tomonidan o'rganilayotganda, odatda, o'quvchilarning faqatgina dars mashg'ulotlaridagi faoliyatlariga e'tibor qaratilishi kuzatiladi. Biroq, I.A.Zimnyaya ta'kidlaganidek, ta'lim faoliyati o'quvchilarning darsdagi faoliyati bilan cheklanib qolmasdan, sinf va uy vazifalari, darsdan tashqari turli o'quv fanlari bo'yicha mustaqil ishlari kabi bir qator faoliyatlarni o'z ichiga oladi. Ta'lim faoliyatini samarali tashkil etish uchun ushbu faoliyatlarning barchasi integratsiyalashgan holda olib borilishi lozim.

Ushbu muammoning umumiy pedagogik va uslubiy masalalari yetarlicha keng qamrovli yoritilganiga qaramay, uning psixologik tomoni, ayniqsa ta'lim faoliyati nuqtai nazaridan eng kam namoyon bo'lib qolmoqda. I.A.Zimnyaya bu muammoni ko'rib chiqish uchun boshlang'ich nuqtalarni aniqlaganligini T.B.Isakova tadqiqotlarida quyidagicha yoritib bergan: "Birinchidan, talabaning mustaqil ishlashi uning darsdagi to'g'ri tashkil etilgan o'quv faoliyati natijasi bo'lib, uni mustaqil ravishda kengaytirish, chuqurlashtirish va bo'sh vaqtlarida davom ettirishga undaydi." [18] Shunga ko'ra, o'qituvchi tomonidan tashkil etilgan va boshqariladigan talabaning o'quv-tarbiyaviy ishlari (darsda va o'qituvchining ko'rsatmasi bo'yicha darsdan tashqari) o'quv fanini o'zlashtirishdagi mustaqil faoliyati uchun unga berilgan aniq dastur sifatida harakat qilishi kerak. Bu o'qituvchi uchun nafaqat o'zining tarbiyaviy harakatlar rejasini, balki uni yangi ta'lim muammolarini hal qilish jarayonida o'quv predmetini o'zlashtirishning ma'lum bir sxemasi sifatida talabalarda ongli ravishda shakllantirishni aniqligini anglatadi. Talabaning mustaqil ishi uy vazifasiga qaraganda kengroq tushunchadir, ya'ni o'qituvchi tomonidan keyingi darsga tayyorgarlik ko'rish uchun sinfda bergantopshiriqlarini bajarishdir. Mustaqil ish o'quvchining o'quv faoliyatining o'ziga xosshakli (turi) sifatida qaralishi kerak, bu uning yuqorida qayd etilgan barcha xususiyatlari bilan tavsiflanadi. Bu uning ta'lim faoliyatining eng yuqori shakli, talabaning sinfdagi ishi bilan bog'liq bo'lgan o'z-o'zini tarbiyalash shakli hisoblanadi.

Yuqorida izohlangan tadqiqotchilarning ilmiy adabiyotlari tahliliga ko'ra, mustaqil ishlash kompetensiyasini rivojlantirish metodikasini takomillashtirishda mustaqil ta'limga mualliflik ta'rifni quyidagicha ko'rsatdik:

“Mustaqil ishlash - fanni o’rganuvchilarning o’qituvchi yordamida va uning ko’rsatmasi asosida yoki o’zining rejasi asosida video, audio, kitob, jurnallar, maqolalar yordamida o’qib, yozib, takrorlash orqali o’rganishini tushuniladigan o’quv jarayondir.” Bizningcha, talabaning mustaqil ishi uning auditoriyada to’g’ri tashkil etilgan o’quv faoliyati natijasi bo’lib, uni mustaqil ravishda kengaytirish, chuqurlashtirish va bo’sh vaqtlarida davom ettirishga turtki bo’ladi. Mustaqil ish turli topshiriqlarni bajarish bo’yicha talabalarning o’z faolligini ko’rsatish istagidan boshlanadi. Chunki ta’lim oluvchida istak bo’lmasa, mustaqil ishni bajarish muammoli vaziyatga sabab bo’ladi. Mustaqil ish talabalarning har qanday mustaqil faoliyatini tashkil etishda muhim ahamiyatga ega jarayondir.

Shu o’rinda kommunikativ kompetensiyaning muhimligi, ayniqsa til o’rganish jarayonida mustaqil rivojlantirilishi kerak bo’lgan kompetensiya hisoblanadi. Mustaqil ishlash kompetensiyasi talabada o’z-o’zini anglash, o’zini boshqara olish kabi xususiyatlarni takomillashtiradi. O’z-o’zini anglash hissiy kompetensiyaning asosiy elementi hisoblanadi. O’z-o’zini anglash darajasi yuqori bo’lgan talaba o’zining kuchli va zaif tomonlarini va his-tuyg’ularini boshqara oladi. Inson his-tuyg’ulari biologik impulslar tomonidan boshqarilishiga qaramay, ularni yaxshi nazorat qilishi mumkin. O’z-o’zini boshqarish hissiy kompetentsiyaning muhim tarkibiy qismidir. U ta’lim jarayonida mustaqil ishlash kompetensiyasini rivojlantirishda asosiy omil sifatida ishtirok etadi.

XULOSA

Demak, talabalarning mustaqil ishlash kompetensiyasini rivojlantirishda masofaviy ta’lim platformalari integratsiyasi, dunyo bo’yicha keng foydalanib kelinayotgan onlayn o’qitish ilovalarining afzalliklari va kamchiliklari o’rganilib, unga ko’ra ushbu platforma va ilovalarning ta’lim jarayonini tashkil etish hamda mustaqil ta’lim shaklini rivojlantirish bunda yagona kredit tizimining zarurati mavjuddir. Mustaqil ta’lim, mustaqil ishlash – talabalar zarur bilimlarni egallashi, ko’nikma va kasbiy kompetensiyalarni shakllantirishi, fikrlashni o’rganadigan, o’ziga xos aqliy, tarbiyaviy faoliyat uslubinishakllantiradigan ta’lim shaklidir. Boshqa ta’lim shakllaridan farqi shundan iboratki, u talabaning o’z faoliyati asosida tashkil etish qobiliyatini nazarda tutadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O’zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-oktabrdagi “Oliy ta’lim tizimini

- 2030-yilgacha takomillashtirish konsepsiyasi” to’g’risidagi PF- 5847-son Farmoni.//<https://www.lex.uz/docs/3765586>.
2. Muslimov N.A., Usmonboyeva M., Mirsoliyeva M. “Innovation ta’lim texnologiyalari va pedagogik kompetentlik” moduli bo’yicha o’quv-uslubiy majmua. – Toshkent, 2016. – 87 b.
 3. Sobirova, M. (2022). Teaching language phenomena on the basis of anthropocentric approach. International bulletin of applied science and technology. <https://www.int-jecse.net/abstract.php?id=5377> International Journal of Early Childhood Special Education (INT-JECSE) DOI:10.9756 /INTJECSE/V14I7.91 ISSN: 1308-5581 Vol 14, Issue 07 2022..
 4. Isakova T. B. Сущност ponyatiya – samostoyatel'naya rabota. – С. 1-6. Электронный ресурс: (<https://cyberleninka.ru/article/n/suschnost-ponyatiya-samostoyatel'naya-rabota/viewer>). Data obraщeniya: 21.11.2024.
 5. Sharipov Sh.S. O’quvchilar kasbiy ijodkorligi uzviyligini ta’minlashning nazariyasi va amaliyoti. Ped.fan.dok.diss. – Toshkent: TDPU, 2012. – B 27.
 6. Yasnitsky, A. Vigotskiy: An intellectual biography. – London: Routledge, 2018. – P. 5.
 7. Payzullayev E. N. Independent work as one of the forms of organization of the educational process in teaching a foreign language. – Molodoy uchenyy. 2023. № 17 (464). — S.123-127.
 8. Sobirova, M. (2021). The use of integrated technology in the teaching of humanism in language education. POLISH SCIENCE JOURNAL (ISSUE 1(34) - Warsaw: Sp.z o.o."iScience", 2021. Part 3 – 234 p.
<https://sciencecentrum.pl/wp-content/uploads/2021/01/POLISH%20SCIENCE%20JOURNAL%20%E2%84%9634%20-%203%20%28web%29.pdf> str. 98-105
 9. Iminaxunova I.X. Bo’lajak mutaxassislarning mustaqil ta’lim jarayonlarini rivojlantirishning nazariy asoslari /Avt.diss. ped.fan. bo’yicha falsafa doktori. – Samarqand: 2021.– B. 12.
 10. Sarimsakova D.M. Mustaqil ta’lim jarayonida talabalarning ingliz tilida sotsiolingvistik kompetensiyasini rivojlantirish texnologiyasi / diss.ped.fan. bo’yicha falsafa doktori. – Namangan: NamDU, 2022. – B. 15-16.
 11. Aripova. Sh.Sh. Ingliz tilini o’qitishda talabalarning mustaqil ta’lim olish kompetensiyasini rivojlantirishning metodologik asoslari / Avt. diss. ped.fan. b.falsafa doktori. – Toshkent, 2022. – B. 13.
 12. Janabergenova A.J “Axborotlashgan ta’lim muhitida talabalarning mustaqil ishini tashkil etish metodikasini takomillashtirish”/ diss. ped.fan. bo’yicha falsafa doktori. – Toshkent, 2021. – 16b.
 13. Zaripov L. Providing a methodological system of modular education in professional training of future technology teachers in the credit-module system. International bulletin of applied science and technology. 2023. – P. 43.
 14. Xolmatov Sh. Kredit-modul tizimida mustaqil ta’limning ahamiyati. Jamiyat va innovatsiyalar. Obщество i innovatsii. Society and innovations Special Issue / ISSN 2181-1415, 2022. – P. 187.
 15. Qo’ysinova G.H .O’quvchilar mustaqil ta’limini Blum taksonomiyasi asosida tashkil etish. “Raqobatbardosh kadrlar tayyorlashda fan-ta’lim-ishlab chiqarish integratsiyasini takomillashtirish istiqbollari” mavzusidagi xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya. – Toshkent: Science and innovation, 2023. – B. 720.

16. G'ofurova M. Mustaqil ta'lim olishning samarali vositalari. «Zamonaviy filologiya va lingvodidaktikaning dolzarb masalalari» xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya materiallari. (Chirchiq sh., 2024 yil 23-24 aprel) – B.602-606.
17. Sobirova, M. (2024). Development of oral speech competence of students. International journal of artificial intelligence, 4(03), 596-600. <http://www.academicpublishers.org/> International journal of artificial intelligence (ISSN: 2692-5206) Volume 04, Issue 03, Published Date: - 04-06-2024.
18. Isakova T. B. Сущност ponyatiya – samostoyatelnaya rabota. – С. 1-6. Электронный ресурс: (<https://cyberleninka.ru/article/n/suschnost-ponyatiya-samostoyatelnaya-rabota/viewer> Data obraçeniya: 21.11.2024.